

**Київський національний університет внутрішніх справ України
МВС України**

Культенко Олександр Володимирович

УДК 341.44* + 351.74:061.1(100)

**ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЦЕНТРАЛЬНОГО БЮРО ІНТЕРПОЛУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 19.00.06 – юридична психологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі юридичної психології Київського національного університету внутрішніх справ України, МВС України.

Науковий керівник

кандидат психологічних наук, професор **Андросюк Вячеслав Георгійович**, Київський національний університет внутрішніх справ України, професор кафедри юридичної психології

Офіційні опоненти

доктор юридичних наук, доцент

Заросило Володимир Олексійович,

Академія управління МВС, начальник кафедри адміністративного права та організації адміністративної діяльності

кандидат психологічних наук, доцент

Александров Денис Олександрович,

Київський Національний університет внутрішніх справ, начальник кафедри практичної психології Навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби

Захист відбудеться 24 вересня 2010 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.01 у Київському національному університеті внутрішніх справ України за адресою: ДП-680, м. Київ – 35, Солом'янська пл., 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного університету внутрішніх справ України за адресою: ДП-680, м. Київ – 35, Солом'янська пл., 1

Автореферат розісланий 10 серпня 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор філософських наук, професор

М.Г. Братасюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У нових умовах глобальних трансформаційних змін у світі, міжнародні відносини України, правові основи звертають увагу світової спільноти, а раціональне та ефективне використання кримінального права гарантує позитивний імідж нашої держави. Міжнародне співробітництво поліцейських сил в межах організації з аббревіатурою МОКП-Інтерпол сприймається українським суспільством як доволі звичайне явище. У боротьбі з сучасною транснаціональною злочинністю, координацією цієї роботи та її інформаційним забезпеченням у 188 країнах функціонують національні центральні бюро (НЦБ) Інтерполу. Зокрема, лише за останні два роки взаємодія НЦБ Інтерполу в Україні з НЦБ Інтерполу країн Європи зросла на 20%. Враховуючи теперішній, дещо маргінальний стан Робочого апарату(РА) НЦБ Інтерполу в Україні як окремого структурного підрозділу МВС України, доцільним буде здійснити спробу встановити юридико-психологічний зміст та детермінанти діяльності його фахівців.

Діяльність Інтерполу, його систем управління, принципів ефективного функціонування, взаємодії структурних ланок та НЦБ посідають чільне місце в дослідженнях правознавців. Загалом проблемам засад професійної діяльності працівників Інтерполу присвячені наукові праці зарубіжних вчених: І.Дайчмана, М.Фунера, Ф.Бреслера, М.Андерсона. В середовищі російських науковців їх вивчали Я.М.Бельсон, В.І.Самарин, В.С.Овчинський, К.С.Родіонов, а досліджені нами наукові першоджерела України головним чином ґрунтуються на працях О.М.Бандурки, А.С.Мацка, В.А.Некрасова, В.Б.Смеліка та Л.Д. Удалової.

Методологічною базою наукового пошуку стали праці провідних психологів Б.Г.Ананьєва, В.П. Казміренка, О.М. Леонтьєва, С.Д. Максименка, В.В. Рибалки, а також роботи з юридичної психології та кримінології (Ю.В. Александров, Д.О.Александров, О.М. Джужа, В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.О. Коновалова, М.В.Костицький, В.С. Медведєв, О.М. Морозов, В.М. Синьов, О.М. Столяренко, Г.О. Юхновець, С.І. Яковенко та ін.).

Актуальність нашого дисертаційного дослідження зумовлена практичною відсутністю теоретичних узагальнень та науково-практичних розробок з питань засад професійної діяльності працівників РА НЦБІ стосовно їх правового статусу, функціонального змісту, професійно-психологічного опосередкування. В дослідженні здійснено комплексне юридико-функціональне та професіографічне вивчення діяльності особового складу РА НЦБІУ та їх професійно-значущих якостей. Крім того, за результатами дослідження опрацьовано пропозиції по внесенню змін у правове регулювання та до переліку функціональних обов'язків, а також розроблені методичні рекомендації щодо організації системи професійної підготовки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в межах галузевого дослідження і є складовою частиною виконання замовлення від 18.05.2007 НЦБ Інтерполу в Україні № 9012 про здійснення дослідження на тему «Юридико-психологічний зміст та детермінанти професійної діяльності працівників національного центрального бюро Інтерполу в Україні» в частині аналізу правової регламентації та розробки кваліфікаційних вимог (професіограм) основних напрямків роботи у діяльності працівників НЦБ Інтерполу в Україні.

Дисертація виконана у руслі науково-дослідницької роботи кафедри юридичної психології КНУВС за темою “Розробка професіограм та кваліфікаційних характеристик деяких категорій фахівців МВС України”, розпочатої згідно з розпорядженнями МВС України від 3.02.1996 р. № 30, від 19.06.1997 р. № 129 та від 31.07.1997 р. № 153. Тему дисертації затверджено Вченою Радою Київського національного університету внутрішніх справ (протокол №2 від 27.02.2007 р.).

Мета і завдання дослідження. Головна мета полягає у розробці теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо конкретизації правової та функціональної визначеності професійної діяльності працівників РА НЦБ Інтерполу в Україні, оптимізації умов та чинників її здійснення.

Виходячи з цієї мети визначені такі завдання:

- дослідити теоретико-методологічні підходи до функціонально-правового і психологічного вивчення професійної діяльності працівників РА НЦБІУ;
- дослідити чинне нормативно-правове регулювання діяльності Інтерполу; розкрити зміст, цілі, завдання та функції Інтерполу в правовому полі України та інших держав;
- визначити особливості професійної діяльності працівників РА НЦБІУ як суб'єкта оперативно-розшукової діяльності під час виконання функціональних обов'язків;
- обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення нормативних актів, які регулюють діяльність працівників РА НЦБІУ;
- встановити визначальні умови та чинники професійної діяльності працівників РА НЦБІУ;
- здійснити професіографічний опис діяльності та розробити психограми працівника РА НЦБІУ;
- визначити організаційно-методичні та психологічні засади удосконалення діяльності РА НЦБІУ та опрацювати методичні рекомендації з організації основних напрямів професійно-психологічної підготовки працівників РА НЦБІУ.

Об'єкт дослідження - суспільні відносини, що виникають в процесі професійної діяльності працівників РА НЦБ Інтерполу в Україні.

Предмет – юридико-психологічні детермінанти та чинники цієї діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися загальні методи наукового пізнання, як на теоретичному так і на емпіричному рівнях дослідження. Зокрема, становлення та динаміка міжнародного співробітництва у кримінально-правовій сфері (р.р.1.1, 1.2), порівняльний аналіз діяльності Інтерполу у країнах з різним правовим статусом (р.р.2.1, 2.2), встановлення юридико-психологічного опосередкування діяльності працівників НЦБ Інтерполу в Україні (р.3.1) досліджувались за допомогою системного та структурно-функціонального методів, аналізу документів, опитування, факторизації. Емпірична частина дослідження (р.р.3.2, 3.3) забезпечувалась інформаційно-пошуковими (аналіз нормативних документів, бесіда, анкетування), психографічними (спостереження, експертні оцінки, аналіз умов діяльності тощо) та психодіагностичними (тестові методики дослідження психічних пізнавальних процесів (властивостей пам'яті та уваги), комп'ютерні засоби психофізіологічного тестування (методика "Рефлексометрія"), стандартизовані та модифіковані опитники (методика Кеттелла 16-PF, тест на визначення інтелекту КОТ) методами. Первинні дані було піддано математико-статистичній обробці з використанням: первинного статистичного аналізу (обрахування середніх значень), кореляційного аналізу рангів Ч. Спірмена (r).

Емпіричну базу становило обстеження вибірки за обсягом 64 особи працівників РА НЦБІУ зі стажем роботи понад 3 роки, що відповідає вимогам достовірності дослідження на рівні $P \leq 0,05$. Були дотримані вимоги щодо гендерних розбіжностей та територіальної представленості працюючих. Респонденти вивчалися по місцю їх роботи та під час перебування на службовій підготовці ДРП МВС України протягом 2008-2009 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше:

- здійснено системний нормативно-правовий та психологічний аналіз діяльності працівників МОКП в Україні на основі структурно-функціонального та теоретико-психологічного підходу, опрацьовано підступи до практичного використання юридико-психологічних знань в професійній діяльності зазначених фахівців;
- обґрунтовані пропозиції щодо визначеності нормативно-правового статусу працівників РА НЦБІ в Україні, їх функціональних обов'язків та практично вирішуваних ними завдань;
- обґрунтовано психологічні засади діяльності працівників МОКП В Україні;
- запропоновано методичне забезпечення для вдосконалення професійної діяльності робочого апарату НЦБ Інтерполу в Україні та формування їх професійно-психологічної готовності.

удосконалено:

- визначеність функціональних обов'язків, регламентації та пріоритетів виконання конкретних завдань в системі цілісної професійної діяльності працівників НЦБІ в Україні;

- систему уявлень про юридико-психологічне опосередкування професійної діяльності працівників НЦБІ в Україні;
- основи організації психологічного моніторингу професійної діяльності робочого апарату НЦБІ Інтерполу в Україні в напружених та екстремальних умовах;

набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні засади нормативно-правового та функціонального аналізу професійної діяльності в системі правоохоронних органів в Україні;
- методичні підходи щодо організації професіографічних досліджень працівників-правоохоронців в Україні;
- положення про доцільність та спрямованість професійно-функціональної та професійно-психологічної підготовки та підвищення кваліфікації працівників НЦБІ Інтерполу в Україні;
- уявлення про складові професійної готовності фахівців робочого апарату НЦБІ Інтерполу в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі висновки та пропозиції можуть використовуватись по певних напрямках діяльності, зокрема:

- у правозастосовній діяльності - у напрямку удосконалення організації професійної діяльності шляхом внесення необхідних змін до Загальних положень про РА НЦБІ Інтерполу в Україні та Службових обов'язків працівників РА НЦБІ в Україні (акт впровадження від 17.04.2009 р. за № 5436);

- у навчальному процесі – при викладанні у вищих навчальних закладах МВС України дисциплін «Юридична психологія», «Професійна психологічна підготовка» (акт впровадження від 31.05.2010 р. за № 265).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки наукових досліджень доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: 28-29 листопада 2008 року у м. Хмельницький на Міжнародній науково-практичній конференції «Сьомі осінні юридичні читання»; 27-31 січня 2009 року у м. Косів, Івано-Франківської області на десятій Міжнародній науково-практичній конференції «Законодавство України: проблеми і перспективи розвитку»; 8-11 квітня 2009 року у м. Київ на «IV міжнародному науковому семінарі «Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку» та міжнародній науковій конференції «Компаративістські читання»

Публікації. Результати дисертації викладені у 6 публікаціях, які опубліковані у фахових виданнях, затверджених ВАК України та в 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація викладена на 233 сторінках машинописного тексту і складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 321 назву, з яких 295 робіт з кириличною графікою і 33 роботи з латинською. Робота ілюстрована 8 додатками обсягом 16 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт та предмет, розкрито теоретико-методологічні засади та методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію роботи та особистий внесок здобувача, впровадження її результатів у практику, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 - «Історичні та соціально-правові витоки заснування Інтерполу».

У підрозділі 1.1. *«Становлення міжнародного співробітництва у кримінально-правовій сфері. Функціонування Міжнародної комісії кримінальної поліції.»* відображені історичні та соціально-правові витоки зовнішніх зносин у вирішенні міжнародних проблем. Визначено, що урегульованість та узгодженість міжнародного поліцейського співробітництва виникла, з одного боку, як реакція на формування міжнародної злочинності, а з іншого - як необхідність практичного використання інформації щодо ідентифікації та розшуку, накопиченої в межах національних правових систем. Висвітлено негативні та проблемні етапи діяльності МККП, зумовлені соціально-історичними та кон'юнктурно-державними чинниками, існуючими тенденціями професійної поліцейської допомоги у рамках територіальної обмеженості (Центральна континентальна Європа).

У підрозділі 1.2. *«Політичні та соціальні передумови створення Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол). Процеси глобалізації та їх вплив на становлення сучасної інституційної системи Інтерполу.»* здійснюється науковий аналіз мети, завдань та принципів діяльності Інтерполу як самостійної світової організації. Розглядаються погляди вчених-юристів на правову природу поняття «МОКП», зміну її правового статусу та корегування засад діяльності у різні періоди протидії міжнародній злочинності. Встановлено, що в умовах сучасної глобалізації основними характеристиками функціонування Інтерполу є розширення масштабів діяльності організації, поповнення її лав новими членами-учасниками, декларування нейтрального статусу між представниками різних політичних систем, а для досягнення мети об'єднання зусиль країн у боротьбі зі злочинністю обрано конкретні функціональні напрями.

Встановлено умови та чинники, які слугували факторами утворення інституційної системи Інтерполу, зокрема, формування світового ринку, для якого характерні тісні економічні зв'язки, взаємні інвестиції; розвиток світових систем комунікації; збільшення масштабів міграції, створення багатонаціональних мегаполісів; «прозорість кордонів» між державами, що належать до ЄС та СНД.

Розділ 2 - «Організаційно-правові засади професійної діяльності МОКП.»

У підрозділі 2.1. *«Структурно-функціональний аналіз діяльності Інтерполу»*. досліджується структура МОКП, як система елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках не тільки один з одним, але й з навколишнім середовищем.

В процесі формування структури Інтерполу важливим було забезпечення захисту проти будь-якого неправомірного використання поліцейської інформації, яка обробляється та передається в мережі Інтерполу та запобігання порушення прав особи. Завдяки певним змінам у 2003 році, встановлено незалежність Комісії з контролю за інформацією і доступу за файлами МОКП, а 2005 та 2008 року до засад діяльності цього органу було додано Правила обробки інформації для цілей міжнародної поліцейської співпраці та Правилах про процедури (Operation rules) відповідно.

В підрозділі аналізуються основні функції Інтерполу, зокрема: захист глобальних послуг зв'язку з правоохоронними органами; оперативні послуги передачі інформації і баз даних для поліції; оперативна підтримка поліцейської служби; професійна підготовка співробітників поліції.

У підрозділі 2.2. *«Професійна діяльність працівників Інтерполу в країнах з різним правовим статусом і організацією праці»*. шляхом порівняльно-правового дослідження проводиться аналіз правової системи Інтерполу в різних країнах вказуючи на статус і організацію праці національних центральних бюро, у тому числі їх відтворення в праві України.

Підкреслюється, що національні центральні бюро є одночасно структурними підрозділами Інтерполу і поліцейськими органами держав-членів і що з точки зору міжнародного і внутрішнього права такий статус національних центральних бюро є унікальним. В підрозділі акцентується необхідність врегулювання відносин, які складаються під час виконання зобов'язань за міжнародними договорами про співпрацю та надання правової допомоги. Так, КПК України не вказує прямо на органи, через які здійснюються зносини з правоохоронними органами інших держав, та не встановлює порядок виконання клопотань органів кримінального переслідування та судів іноземних держав.

На підставі одержаних результатів дослідження з метою визначення та відповідного оформлення позиції ВГО «Асоціації правників України» у Верховній Раді України по відношенню до нового проекту КПК України, 29.10.2009 р. на засіданні Комітету з кримінального та кримінально-процесуального права нами була офіційно викладена аргументація про доцільність доповнення КПК статтями, що врегулюють міждержавні зносини правоохоронних органів.

Вивчення та узагальнення законів та підзаконних актів України, дає підстави автору стверджувати, що діяльність, яку здійснюють працівники НЦБ Інтерполу в Україні, вважати оперативно-розшуковою немає підстав, хоча деякі ознаки такої їхня діяльність, безумовно, має. Та й фактично у системі органів внутрішніх справ України працівники НЦБ Інтерполу не користуються статусом суб'єкта оперативно-розшукової діяльності. Крім

цього жодним з міжнародних договорів ІЦБ не надано статусу суб'єкта міжнародного кримінального права.

У підрозділі 2.3. *«Характеристика функціональних напрямів професійної діяльності працівників Національного центрального бюро Інтерполу в Україні»*. – автором дається обґрунтування регламентації правових норм, які відповідають цілям вирішення специфічних завдань двох найсуттєвіших функціональних напрямків діяльності працівників ІЦБ Інтерполу в Україні – розшуку осіб та їх екстрадиції.

Специфічною характеристикою обох напрямків діяльності є термінологічне поле працівників міліції, категоріальний апарат якого, з одного боку орієнтований на міжнародне право, з іншого – на внутрішні нормативно-правові акти України. Причому працівник РА ІЦБ Інтерполу в Україні застосовує одночасно обидва критерії для отримання позитивного результату у взаємодії з іноземними колегами.

Звертається увага на недосконалість окремих нормативно-правових актів України, що суттєвим чином впливає на розслідування злочинів загальнокримінальної спрямованості. Зокрема вказується на відсутність визначення поняття «міжнародний розшук» та «екстрадиція». До того ж встановлено, що в нашій країні існують також і такі види розшуку, як: початковий, регіональний, державний, міждержавний. Викликає сумнів доцільність поділу розшуку в Україні на міжнародний і міждержавний за такою ознакою, як країна-виконавець. Норми інституту екстрадиції, порівняно з інститутом видачі, охоплюють ширше коло питань, тому вважається некоректним ототожнення понять “екстрадиція” і “видача”, як це викладено в Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей ІЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів. Автором вважається доцільним законодавче унормування процедури екстрадиції, вказуючи, що невизначеність правового статусу особи, яка підлягає екстрадиції, може слугувати підставою вбачати в окремих випадках порушення прав людини і громадянина.

В роботі піддаються аналізу існуючі бази даних України, звертається увага на відсутність їх належного законодавчого підґрунтя, висвітлюється необхідність зменшення кількості баз даних та встановлення місця цих баз у правовій системі держави. Здійснено дослідження досвіду використання профілактичних заходів німецькими та італійськими експертами по посиленню протидії нелегальній міжнародній торгівлі транспортними засобами.

Розділ 3 - «Юридико-психологічні чинники професійної діяльності працівників ІЦБ Інтерполу в Україні.»

У підрозділі 3.1. *«Психологічне опосередкування діяльності працівників ІЦБ Інтерполу та їх професійних обов'язків»*. висвітлюються результати структурно-функціонального аналізу діяльності працівників МОКП в Україні, визначено її свосвідність.

Досліджено особливості, що визначають основний зміст праці, яка зводиться до порозуміння між людьми через знакову систему (комп'ютер).

Зокрема, інспектор РА ІІЦІУ має володіти знаннями юридичними, філологічними та психологічними, які системно в навчальних закладах не набуваються. При вивченні психологічної структури діяльності, з врахуванням тієї обставини, що вона має не лише оперативно-розшукове, але й профілактичне та філологічне спрямування, аргументується здійснення працівниками РА ІІЦІ Інтерполу в Україні окрім правоохоронної також правозастосовчої і правотворчої діяльності. У підрозділі також розкривається сутність структури юридичної діяльності працівників цього фахового блоку МВС, яка складається з комунікативної, організаційної, засвідчувальної, профілактичної діяльності. Крім цього, професія потребує знання не тільки українського права, а й міжнародного, а також володіння бодай однією з іноземних мов, які є офіційними в органах МОКП.

У підрозділі 3.2. *«Кваліфікаційна характеристика та професіограма інспектора ІІЦІ Інтерполу в Україні»* досліджено функціонально-психологічні характеристики діяльності фахівців ІІЦІ Інтерполу, встановлено взаємозв'язок виявлених психологічних якостей і критеріїв ефективності професійної діяльності.

Респонденти зазначають, що всі професійні завдання мають певні труднощі і за рейтингом розташувалися наступним чином: 1) міжнародний розшук злочинців та їх екстрадиція, розшук осіб, які зникли безвісти (82,1%), 2) протидія злочинам, пов'язаним з викраденням транспортних засобів (79,5%), 3) злочинні посягання в сфері економіки і кредитно-банківської системи (67,5%), 4) злочини проти дітей і молоді (61,1%), 5) злочини проти особистої, колективної і державної власності (58,5%), 6) викрадення культурних та історичних цінностей (42,3%).

Експертне оцінювання дозволило здійснити оцінку 90 професійно-важливих якостей. Обстеження працівників ІІЦІ Інтерполу за допомогою зазначених вище психодіагностичних методик сформувало 33 показники, які утворили статистичне поле з 1848 одиниць спостереження. Математико-статистична обробка кількісних даних дозволила окреслити 5 інтервалів професійно-значущих якостей.

У підрозділі 3.3. *«Психологічні детермінанти службової підготовки інспекторів Робочого апарату ІІЦІ Інтерполу в Україні»*. – проведено дослідження умов та чинників службової та психологічної підготовки з метою поліпшення ефективності професійної діяльності.

При організації професійно-психологічної підготовки доцільно використовувати різні форми і методи проведення занять, найбільш доцільними з яких є: психологічний практикум із використанням роздавального матеріалу; дискусія у групі – послідовне, системне обговорення випадків із практики, психологічний аналіз службових ситуацій, що дають достатнє кінцеве уявлення про типові алгоритми професійної поведінки; професійні психотехнічні ігрові вправи; рольовий та психорегулюючий тренінг.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеної роботи можна зробити наступні висновки:

1. Вперше міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю на сучасному рівні його було офіційно декларовано у квітні 1914р. у Монако на I Міжнародному конгресі кримінальної поліції. Результатом II Міжнародного конгресу кримінальної поліції стало створення 7 вересня 1923 р. постійно діючої організації – Міжнародної комісії кримінальної поліції. Основні її завдання полягають у: виявленні активних терористичних груп і їх членів; запитуванні, збиранні та обміні інформацією й розвідувальними даними; наданні аналітичної підтримки; зміцненні потенціалу країн-членів щодо усунення загрози тероризму та організованої злочинності.

2. Нормативними актами, які встановлюють засади діяльності робочого апарату НЦБ Інтерполу в Україні є *загальні* (Статут Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, Загальні Правила діяльності Інтерполу та Кодекс правил по процедурам Інтерполу, Конституція України (стаття 116), Закон України “ Про міліцію ”(ст. 8), Кримінально – процесуальний кодекс України (ст. 31), Закон України “ Про оперативно-розшукову діяльність ” (ст. 6, ст. 7)); *прямі* (Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затверджене Указом Президента України від 17 жовтня 2000 року № 1138 (п. 6, п. 10), Постанова Кабінету Міністрів України “Про представника Національного центрального бюро Інтерполу в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерпол від 11 серпня 2004 року № 1043); *безпосередні* (Положення про національне центральне бюро Інтерполу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 року № 220; Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів від 9 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2; Наказ МВС України від 15 лютого 1995 року № 104 “Про створення підрозділів Укрбюро Інтерполу та Типові завдання та функції підрозділів Укрбюро Інтерполу в головних управліннях, управліннях МВС України в Криму, областях, містах Києві та Севастополі”; Інструкція про приймання осіб, які підлягають видачі (екстрадиції) з держав, що не мають спільних кордонів з Україною та не є членами СНД, затверджена наказом МВС України від 24.05.2005 № 369).

3. Безпосередньо працівники Робочого апарату НЦБІ в Україні виконують такі функції, як:

- за запитами правоохоронних органів України, в рамках кримінальних та оперативно-розшукових справ, організують проведення оперативно-розшукових та інших заходів за кордоном; за запитами правоохоронних органів іноземних держав організують проведення таких заходів в Україні;
- організують за межами України міжнародний розшук: обвинувачених, підсудних та засуджених, що перебувають у державному або міждержавному розшуку, безвісно зниклих осіб, дітей, усиновлених на території нашої

держави громадянами іноземних держав, щодо яких в Україну не надходять відомості про їх місцеперебування та умови проживання, викраденого автотранспорту, культурних цінностей та антикваріату;

- надають правоохоронним органам України доступ до електронних банків даних Генерального секретаріату Інтерполу, зокрема банків даних щодо осіб (розшукуваних за вчинення злочинів, безвісти зниклих, невпізнаних трупів, фігурантів кримінальних справ, підозрюваних у вчиненні злочинів тощо); викрадених та втрачених документів; викрадених транспортних засобів; викрадених творів мистецтва; ДНК-профілів, вилучених з місць вчинення злочинів на території держав-членів Інтерполу та від злочинців; відбитків пальців рук; порнографічних зображень, створених із залученням неповнолітніх;
- забезпечують функціонування в Україні телекомунікаційної системи Інтерполу I-24/7;
- створюють та використовують власні банки даних;
- відповідно до доручень Генпрокуратури та Мін'юсту організують екстрадицію до України обвинувачених та засуджених;
- за власною ініціативою та за запитами правоохоронних органів України публікують інформацію про осіб – фігурантів перевірок в Системі міжнародних повідомлень Інтерполу (повідомлення з «кольоровим кутом»);
- на підставі законодавства України ініціюють винесення в МВС України постанов про заборону іноземцям в'їзду в Україну та їх видворення з України;
- готують аналітичні матеріали щодо передового досвіду правоохоронних органів іноземних держав з питань протидії злочинності, а також міжнародного співробітництва у цій сфері.

4. Узагальнення досвіду професійної діяльності працівників Інтерполу в країнах з різним правовим статусом і організацією праці свідчить про те, що, не зважаючи на загальну спільність основних напрямів боротьби з конкретними видами злочинності, існують суттєві відмінності в нормативному врегулюванні, функціональних обов'язках, межах застосування владних повноважень та реалізації міжнародного співробітництва. Вважаємо, що особливості в правовому статусі і організації діяльності різних НЦБ Інтерполу залежать від багатьох факторів: національного законодавства, національно-територіального поділу, участі в тих чи інших міжнародних угодах і конвенціях, традицій в діяльності правоохоронних органів держав, фінансових і кадрових можливостей поліцейських органів. Загалом в європейських країнах спостерігається тенденція до уніфікації міжнародної взаємодії у боротьбі зі злочинністю. В інших країнах переважають виключно державні інтереси. Особливо це стосується таких напрямів, як розшук та екстрадиція злочинців, інформаційна взаємодія, розшук без вісти зниклих осіб.

5. Особливості професійної діяльності працівників РА НЦБІ в Україні як суб'єктів оперативно-розшукової діяльності під час виконання службових обов'язків характеризується певними протиріччями. Зокрема, діяльність НЦБ

Інтерполу має ознаки оперативно-розшукової (надсилання до Генерального секретаріату і національних центральних бюро держав-членів Інтерполу запитів та відомостей правоохоронних органів країни, пов'язані з інформацією про злочин і злочинців, розшукуваних осіб тощо). З іншого боку, Законом „Про оперативно-розшукову діяльність” до прав та обов'язків суб'єктів оперативно-розшукової діяльності віднесено такі, що не характерні для Укрбюро Інтерполу в Україні. Водночас, згідно із статтею 5 Закону „Про оперативно-розшукову діяльність”, до суб'єктів оперативно-розшукової діяльності належить кримінальна міліція і, відповідно, НЦБІУ. Фактично у системі органів внутрішніх справ України працівники НЦБ Інтерполу не користуються статусом суб'єкта оперативно-розшукової діяльності. Крім того, в нормативно-правових актах, які встановлюють засади діяльності НЦБ Інтерполу в Україні, немає згадки про ведення оперативно-розшукових справ.

6. Правові засади діяльності працівників Робочого апарату НЦБ визначаються як законодавчо, так і на рівні підзаконних актів. При цьому ні Конституція України, ні жоден кодекс України не містять норми, у якій би згадувався НЦБ Інтерполу чи його Робочий апарат. НЦБ Інтерполу і його робочий апарат мають установчий документ досить високого рівня – Положення, затверджене постановою Кабінету Міністрів. Разом з тим, ряд перерахованих нормативних актів містить термін “територіальний підрозділ НЦБ Інтерполу”, який не дає вичерпної відповіді на запитання про статус таких підрозділів. Тому вважаємо доцільним: внести корективи до нормативних документів щодо однозначного тлумачення статусу підрозділів НЦБІУ, посадових осіб РАНЦБІУ та переліку їх функціональних обов'язків із визначенням належності до відповідного функціонального блоку; усунути з підзаконних актів держави України поняття міждержавного розшуку, яке спростить роботу у напрямку здійснення процедури екстрадиції та вплине на її терміни та порозуміння з іноземними колегами; з метою подальшого зменшення корупційних проявів та створення позитивного іміджу нашої держави у світовому співтоваристві, окрім зменшення кількості баз даних, вказати чітку регламентацію у порядку їх застосування через внесення необхідних змін до КПК України про врегулювання відносин, які складаються під час виконання зобов'язань за міжнародними договорами про співпрацю та надання правової допомоги, у тому числі про оголошення та припинення розшуку транспортних засобів, використання отриманої інформації та надання про проведені заходи звіту, облік службових осіб та час їх звернення до бази даних, відповідальності за встановленні порушення.

7. Діяльність фахівця РА НЦБІУ можна класифікувати як діяльність типу “людина-машина”, класу “пошуково-гностичних”, за ознаками основних засобів праці (відділів) – до таких, які пов'язані з перевагою функціональних засобів праці, групи “професій, що пов'язані з працею в приміщеннях з нормальним мікрокліматом та з високим темпом роботи”. Більшість вирішуваних працівником РА НЦБІУ професійних завдань має творчий (багатоваріантний) характер, отже потребує значних інтелектуальних зусиль.

Психологічна структура діяльності представлена наступними основними різновидами (структурними компонентами): пізнавальним, профілактичним, комунікативним, організаторським.

8. Спеціальність “працівник РА НЦБІУ” належить до складних професій, тому вона вимагає наявності професійно-важливих якостей спеціаліста всіх структурних компонентів особистості:

- психофізіологічних, в тому числі психодинамічних (властивості вищої нервової діяльності, темпераменту);
- психічних пізнавальних процесів: уваги, пам'яті, сприйняття, мислення;
- відповідних характерологічних рис;
- мотиваційно-ціннісних особливостей;
- професійної спрямованості.

9. Процес професійного становлення працівника РА НЦБІУ здійснюється в декілька етапів: встановлення професійно-психологічної придатності; формування професійно-психологічної готовності та досягнення професійної майстерності. Основною метою професійно-психологічної підготовки працівників РА НЦБІУ є формування готовності до успішного подолання психологічних труднощів службової діяльності і правильного врахування її психологічних аспектів шляхом низки різних форм і методів проведення занять: психологічного практикуму із використанням роздавального матеріалу; дискусій у групі; рольового та психорегулюючого тренінгу

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Культенко О.В. Правові та організаційні засади діяльності працівників Робочого апарату НЦБ Інтерполу в Україні / О.В.Культенко // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 42. – К.: Ін – т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.- 2008. – С.609 – 615.

2. Культенко О.В. Правові засади діяльності працівників НЦБ Інтерполу в Україні та в деяких інших державах. /О.В.Культенко //Часопис Київського університету права. Український науково – теоретичний часопис. – К.: Київський університет права НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. - 2008. - № 4. – С. 225 – 227.

3. Культенко О.В. Роль працівників НЦБ Інтерполу в Україні у здійсненні міжнародного розшуку та екстрадиції. /О.В.Культенко // Вісник Академії управління МВС. Науково – теоретичний журнал. – К.: 2009 - № 1 – С. 167 – 178.

4. Культенко О.В. Працівники НЦБ Інтерполу в Україні як суб'єкти правоохоронної діяльності, що має ознаки оперативно – розшукової. /О.В.Культенко // Право України. Загальнодержавне періодичне видання. Юридичний журнал. – К.: ТОВ «Видавничий Дім «Ін Юре»». - 2009 – № 3 – С. 136 – 143.

5. Культенко О.В. Психологічна структура та особливості діяльності працівників НЦБ Інтерполу в Україні. /О.В.Культенко // Університетські

наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – Хмельницький. - 2009 - № 1 (29) – С. 465 – 472.

6. Культенко О.В. Працівники РА НЦБ Інтерполу в Україні у протидії злочинам, пов'язаним з транспортними засобами. /О.В.Культенко // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 46. – К.: Ін – т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. - 2009 – С. 538 – 543.

7. Культенко О. В. До питання аналізу професійної діяльності працівників НЦБ Інтерполу в Україні та умов її удосконалення /О.В.Культенко// Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез міжнародної наукової конф. «Сьомі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 28-29 листопада 2008 року) [текст] – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2008. – С. 193 – 195.

8. Культенко О. В. Характеристика умов та чинників професійної діяльності особового складу (працівників) Робочого апарату НЦБ Інтерполу в Україні /О.В.Культенко// Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку: Зб. наук. праць Міжнарод. наук.-практ. конф. (Косів, 27-31 січня 2009 р) [текст] – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2009. – С . 92 – 93.

9. Культенко А. В. Виды деятельности работников НЦБ Интерпола в странах с разным правовым статусом и организацией труда /О.В.Культенко// Порівняльне правознавство сучасний стан і перспективи розвитку. Зб. Матеріалів Міжнар.наук.симпозіуму (Київ, 8-11 квітня 2009 р.) [текст] – К.: Логос, 2009. – С. 375 – 378.

АНОТАЦІЯ

Культенко О.В. Юридико-психологічний зміст та детермінанти професійної діяльності працівників національного центрального бюро Інтерполу в Україні – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 19.00.06 – юридична психологія. – Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ. 2010.

У дисертації представлено результати теоретичного та експериментального аналізу організаційно-правових, організаційно-методичних і юридико-психологічних засад процесу професійного становлення працівника Робочого апарату НЦБ Інтерполу в Україні, напрямів та методів формування в нього професійно-психологічних властивостей та якостей. Визначено засади та можливості практичного використання юридико-психологічних знань в організації діяльності Укрбюро Інтерполу. Створені кваліфікаційна характеристика та психограма інспекторів РА НЦБ Інтерполу в Україні, яка включає дев'яносто чинників, що охоплюють всі структурні компоненти особистості інспектора: спрямованість та орієнтацію, характерологічні риси, пізнавальні психічні процеси та мовні здібності, психофізичні властивості. Визначені напрями та засоби оптимізації підготовки фахівців-інспекторів і формування у них психологічної готовності до професійної діяльності, а саме: врахування

психологічних аспектів при викладанні фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін; загальна психологічна підготовка як організований і цілеспрямований процес оволодіння загальною психологічною культурою; спеціальна психологічна підготовка як формування професійно значущих психологічних властивостей і якостей, необхідних для успішного виконання службових завдань.

Ключові слова: діяльність працівників НЦБ Інтерполу в Україні, психологічна характеристика діяльності, професійно-психологічна готовність, модель особи працівника Інтерполу, кваліфікаційна характеристика, психограма, загальна психологічна підготовка, спеціальна психологічна підготовка.

АННОТАЦИЯ

Культенко А.В. Юрико-психологический смысл и детерминанты профессиональной деятельности сотрудников национального центрального бюро Интерпола в Украине - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 19.00.06 - юридическая психология. - Киевский национальный университет внутренних дел. - Киев. 2010.

В диссертации представлены результаты теоретического и экспериментального анализа организационно-правовых, организационно-методических и юрико-психологических основ процесса профессионального становления работника Рабочего аппарата НЦБ Интерпола в Украине, направлений и методов формирования у него профессионально-психологических свойств и качеств. Осуществлен анализ основных функций сотрудников НЦБ Интерпола в Украине, в частности организации международного розыска и экстрадиции подозреваемых, розыска без вести исчезнувших лиц, розыска автотранспорта, обмена оперативной информацией. Кроме того, установлено, что деятельность сотрудников НЦБ Интерпола характеризуется противоречиями относительно реализации оперативно-розыскной деятельности. Не смотря на наличие определенных признаков этой деятельности, таковой ее считать нецелесообразно. Тем более, что сами сотрудники не пользуются статусом субъектов оперативно-розыскной деятельности. Определены основы и возможности практического использования юрико-психологических знаний в организации деятельности Укрбюро Интерпола. Созданы квалификационная характеристика и психограма инспекторов РА НЦБ Интерпола в Украине, которая включает девять факторов, охватывающих все структурные компоненты личности инспектора: направленность и ориентацию, характерологические черты, познавательные психические процессы и знание языков, психофизические свойства. Определены направления и средства оптимизации подготовки специалистов-инспекторов и формирование у них психологической готовности к профессиональной деятельности, а именно: учет психологических аспектов при преподавании фундаментальных и профессионально-ориентированных дисциплин; общая психологическая подготовка как организованный и целенаправленный

процесс овладения общей психологической культурой; специальная психологическая подготовка как формирование профессионально значимых психологических свойств и качеств, необходимых для успешного выполнения служебных задач.

Обоснованы основные пути осуществления комплексной профессионально-психологической подготовки, как составляющего процесса деятельности, а именно: учет психологических аспектов при осуществлении фундаментальной и профессионально-ориентированной деятельности; общая психологическая подготовка как организованный и целенаправленный процесс овладения общей психологической культурой; специальная психологическая подготовка как формирование профессионально значимых психологических свойств и качеств, необходимых для успешного выполнения служебных задач. Разработанные рекомендации использованы в рамках службы РА НЦБ Интерпола в Украине, а также могут быть внедрены в подготовку специалистов по международному уголовному праву.

Ключевые слова: деятельность сотрудников НЦБ Интерпола в Украине, психологическая характеристика деятельности, профессионально-психологическая готовность, модель личности работника Интерпола, квалификационная характеристика, психограмма, общая психологическая подготовка, специальная психологическая подготовка.

ANNOTATION

Kultenko O.V. Juridical and psychological determinants of the content and professional employees of the National Central Bureau of Interpol in Ukraine - Manuscript.

The paper presents the results of theoretical and experimental analysis of legal, organizational, methodological and juridical and psychological foundations of the process of becoming a professional employee of the NCB of Interpol in Ukraine, directions and methods for the formation of his professional and psychological characteristics and qualities. The qualification description and psychogram of the personnel of the Work Staff NCB of Interpol in Ukraine has been worked out involving forty factors of all the structural components of the individual inspector: purposefulness and orientation, distinctive features, cognitive mental processes and speaking abilities, psycho-physical peculiarities. It has determined the optimization directions and means to train experts and to prepare them psychologically for their work as experts at the educational establishments, namely: consideration of psychological aspects while teaching fundamental and professional course of studies; general psychological training as organized and purposeful process of mastering general psychological culture; special psychological training, which means the formation of high-professional psychological peculiarities and qualities, required for successful performance of official duties.

Keywords: personnel activity of the NCB Interpol of Ukraine; psychological description of activity; professional and psychologic ability; Interpol employee personality model; qualification description; psychogram; general psychological training; special psychological training.

Підп. до друку 01.07.2010. Формат 60×90¹/₁₆. Папір. офс. Гарнітура “Таймс”. Друк. офс.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 100 прим. Зам. 245.

Віддруковано у видавництві “ЛОГОС” з оригіналів автора.
Свідоцтво ДК № 201 від 27.09.2000 р.
01030, Київ-30, вул. Богдана Хмельницького, 10, тел. 235-6003